ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2026 / № 2,1

Termiz – 2026

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro'yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko'chirma va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 15.06.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog'ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko'chasi, 43.
Telefon: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz
Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY'ATI:

Bekpo'lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o'rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas'ul muharrir)
O'ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Zabita Mahammad qizi Teymurlu, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent (Ozarbayjon)
Tarana Imomverdi qizi Xojieva, filologiya fanlari doktori, professor (Ozarbayjon),
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Normat Y o'ldoshev, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Asqar Eshmo'minov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To'raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 15.06.2026
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать. Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail: philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт: https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (. PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Забита Магомед кызы Теймурлу, доктор философии по филологии, доцент (Азербайджан)
Тарана Имамверди гызы Хаджиева, доктор наук, профессор (Азербайджан)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 15.06.2026
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43, Termez city.
Phone: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV,
doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Zabita Magomed kyzy Teymurlu, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Azerbaijan)
Tarana Imamverdi gizi Khadzhieva, Doctor of Sciences, Professor (Azerbaijan)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

ULUQOV NOSIRJON MUHAMMADALIYEVICH,
SOLIXO'JAYEVA HAVASXON ZOKIRJANOVNA
O'zbek va turk bayramlarining leksik-semantik tasnifi hamda etnolingvistik, lingvokulturologik tahlili 7

МАХМАРАИМОВА ШОХИСТА ТУХТАШЕВНА
Биз нега сўкинамиз? (ёки ҳақоратнинг нейролингвистик табиати) 10

ALIMOVA ZARIFAXON VAXOBOVNA
Alisher Navoiyning "Saddi Iskandariy" dostonidagi fors-tojikcha gidronimlarning
semantik va funksional xususiyatlari 16

ASADOV TO'LQIN HAMROYEVICH,
MARDONOVA SARVINOZ ORIPOVNA
O'zbek tilshunosligida ravishga nisbat beriluvchi oraliq ma'no ifodali affikslar tadqiqi xususida 20

FAYZIYEVA XADICHA CHORIYEVNA
Surxondaryo o'zbek shevalarida bolalar o'yinlarining nomlari 24

BOTIROVA MAXLIYO
O'zbek tilida reklama matnlarining morfologik xususiyati 28

VAFOYEVA MUXAYYO YULDOSHEVNA
O'zbek lingvomadaniyatida «Intizorlik» frazeosemantik guruhi 33

RAXIMOVA UMIDA DJUMAYEVNA
Kasb ohangi nutqda qanday jaranglaydi? 37

SARBAROVA DILNOZA NOSIRJON QIZI,
BABAYEVA SURAYYO ERGASHOVNA,
JUMAYEVA ANORXOL CHAMAN QIZI
O'zbek tilshunosligida zamon kategoriyasining nazariy asoslari 39

TESHABOYEVA GULNOZA
O'zbek tilida "Qora" rangini ifodalovchi sifatlarda mazmuniy sinkretizm 42

SAMIYEVA SURAYYO ORIPOVNA
Evfememik vositalarning funksional uslubiy xususiyatlari 47

PO'LATXONOVA HILOLAXON SHUHRATXON QIZI
Neurolinguistic and linguocognitive features of speech manipulation in cyberspace 50

SOBIROVA FERUZA
Saylov targ'ibot diskursida pragmatik belgilar 54

QURBONOVA MUHARRAM JURABEKOVNA
Xurshid Davron she'riyatida murojaat gaplarning qo'llanilishi 58

ABDUG'ANIYEVA ZEBUNISO
Ilmiy diskursning institutsional-kommunikativ tabiati 61

BADALOVA MUAZZAM
Kibermuloqotda nutq aktlari va etik me'yorlar: ingliz va o'zbek tillari qiyosiy tahlili 65

ERGASHOVA YASMINA,
XOLNAZAROV UMID ERKINOVICH
Neologizmlar klassifikatsiyasi 67

МУНДАРИЖА

O‘ROZBOQOVA MAHLIYO IMOMNAZAR QIZI
Xalq og‘zaki ijodi namunalarida takrorlarning qo‘llanilishi 71

MURODQULOVA IRODA SHAROFIDDINOVNA
Dostonlarda ornitonimlarning majoziy ma’no ifodasi 74

NURMATOVA SABRINA JAXONGIR QIZI
«Devonu lug‘otit turk» va «Qutadg‘u bilig» asarlarida qora rangning qo‘llanilishi 78

OCHILOVA MUXLISA ABDURAXMON QIZI
Badiiy diskursda kinoya nutqiy aktining pragmatik xususiyatlari 81

РАХМАТУЛЛАЕВА БАРНО ЗАФАР КИЗИ
Экзотическая лексика как маркер культурной идентичности персонажей
(на материале романа Г. Яхиной «Зулейха открывает глаза») 85

RUSTAMOVA NIGORA RUSTAM QIZI
O‘zbek tilida duolar va olqishlarning lingvomadaniy talqini 89

ABDINAZAROVA GULISTON MUZAFFAR QIZI,
KHUJANOVA OZODA TOJIYEVNA
Conceptualization of love in uzbek and russian literary discourse:
a comparative cognitive-semantic and axiological analysis 93

O‘RMONOVA DURDONAXON TAVAKKALJON QIZI
Ingliz va o‘zbek tillarida “Tinchlik” konseptining o‘xshash va farqli jihatlari 97

ADABIYOTSHUNOSLIK

MUHIDDINOVA BADIA MUSLIHIDDINOVNA,
AXMEDOVA BAXTIGUL XAITMUROT QIZI
Qardosh xalqlar dostonlarida farzandsizlik motivi 101

RAXIMOVA NODIRA
Pastish, parodiya, travestiya, nazira va tatabbu’da intertekstual birliklarning
ifodalanish mexanizmlari va tipologik farqlari 104

MAMIROVA MAMLAKATXON ILHOMJON QIZI
Nasriy asarda ramziylik 111

КУЗИМУРОДОВА ЛОБАР МУРОТОВНА
Образ маленького человека в повести л.улицкой «Сонечка» 115

XOTIRA

Yuraklarda yashayotgan inson
Marhum tilshunos olim Ro‘ziqul Normurodovning
65-yillik porloq xotirasiga bag‘ishlanadi 119

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2026; 4
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

EVFEMEMIK VOSITALARNING FUNKSIONAL USLUBIY XUSUSIYATLARI

Samiyeva Surayyo Oripovna,
Termiz davlat universiteti
tojik filologiyasi va sharq tillari kafedrasi o'qituvchisi

Til – jamiyatning eng muhim kommunikativ vositasi bo'lib, u inson tafakkuri, madaniyati va ijtimoiy munosabatlarini o'zida aks ettiradi. Har bir til o'zining ichki tizimi, uslubiy qatlamlari va ifoda imkoniyatlari bilan ajralib turadi. Shu nuqtai nazardan, evfemizm hodisasi tilshunoslikda alohida o'rganiladigan muhim uslubiy vositalardan biri hisoblanadi. Evfemizm – bu nutqda noqulay, qo'pol yoki ijtimoiy jihatdan nomaqbul deb hisoblangan tushunchalarni yumshoqroq, muloyimroq shaklda ifodalash vositasidir.

O'zbek va tojik tillari tarixiy, urf-odatlari, madaniy va lingvistik jihatdan bir-biriga yaqin tillar hisoblanadi. O'zbek va tojik tili turli davrlar davomida o'zaro ta'sirda bo'lgan va bu ularning leksik, semantik hamda uslubiy tizimida aks etgan. O'zbek va tojik tillarida evfemizmlarning uslubiy vosita sifatidagi o'rni, ularning shakllanishi, qo'llanish xususiyatlari hamda funksional jihatlari ilmiy asosda tahlil qilinadi[1].

Evfemizm (yunoncha *eu* – yaxshi, *phemi* – gapiraman) – bu til birliklari yordamida ma'lum bir noqulay yoki salbiy ma'noli tushunchani yumshatib ifodalash hodisasidir[2]. Evfemizmlar asosan ijtimoiy etik me'yorlar, madaniy qadriyatlar va nutq madaniyati bilan bog'liq holda shakllanadi.

Tilshunoslikda evfemizm quyidagi asosiy belgilar bilan tavsiflanadi va semantik yumshatish funksiyasi, ijtimoiy-madaniy motivatsiya, kontekstga bog'liqlik, stilistik maqsadlilik bilan ifodalanadi. Evfemizmlar ko'pincha quyidagi sohalarda qo'llanadi:

- o'lim va kasallik bilan bog'liq tushunchalar bilan bog'liq bo'lganda;
- jismoniy nuqsonlar bilan bog'liq efemizmlarda;
- iqtisodiy va siyosiy muammolar bilan bog'liq evfemizmlarda;
- axloqiy jihatdan nozik mavzularga oid evfemizmlarda.

O'zbek tilida evfemizmlar keng qo'llanilib, ular nutqning madaniyligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, og'zaki nutqda hurmat, ehtirom, odob va andisha tamoyillari evfemizm qo'llanishini rag'batlantiradi. Masalan: «o'ldi» evfemizmi o'rniga «vafot etdi», «olamdan o'tdi» yumshatuvchi evfemizmlari ishlatiladi;

- «kar» o'rniga «eshitishida muammo bor» evfemizmi ishlatiladi.
- «kambag'al» o'rniga «moddiy jihatdan qiynalgan» evfemizmi ishlatiladi. Bu misollarda evfemizmlar semantik jihatdan yumshatish vazifasini bajaradi va nutqni estetik jihatdan boyitadi. O'zbek tilida evfemizmlar quyidagi usullar orqali hosil qilinadi: metafora (masalan, «ko'z yumdi»); perifrastik ifoda («hayotdan ko'z yumdi»); qiyosiy so'zlar orqali («invalid» o'rniga «nogironligi bo'lgan shaxs»)[3].

Tojik tilida ham evfemizm hodisasi keng rivojlangan bo'lib, u fors-tojik madaniyatining odob-axloq tamoyillari bilan chambarchas bog'liqligini ifodalaydi[4]. Masalan: «мурд» o'rniga «вафот кард», «камбағал» o'rniga «камдаромад», «девона» o'rniga «шахси номӯътадили рӯҳӣ» ё ки «шахси аз ақл бегона»[5].

Tojik tilida evfemizmlar ko'pincha arabcha va forscha so'zlar, iboraviy ifodalar yordamida va diniy terminlar orqali yasaladi. Bu holat tojik tilining tarixiy rivojlanishi va adabiy an'analari bilan bog'liq.

O'zbek va tojik tilini qiyosiy tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, evfemizmlar quyidagi umumiyliklarga ega: ijtimoiy-madaniy motivatsiya; nutqni yumshatish funksiyasi; odob-axloq me'yorlariga moslashuv.

Biroq ayrim farqlar ham mavjud: o'zbek tilida turkiy va arabiy ildizli evfemizmlar ko'proq uchrasa, tojik tilida forsiy va arabiy unsurlar ustun; tojik tilida diniy evfemizmlar nisbatan faolroq qo'llaniladi; o'zbek tilida zamonaviy ijtimoiy terminlar asosida yangi evfemizmlar tez shakllanmoqda. Evfemizmlar quyidagi

[1] Омонтурдиев А.Ж. Эвфемик воситаларнинг функционал хусусиятлари: Филология фанлари номзоди. дисс. – Тошкент, 1997. – Б. 12.
[2] Кацев А.М. Языковое табу и эвфемия. ЛГПИ.: Просвещение, 1988. – С. 80.
[3] Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarning izohli lug'ati. – Toshkent: Fan, 2002. – B. 146.
[4] Ҳусейнов Ҳ., Шукурова К. Луғати терминҳои забоншиносӣ. – Душанбе: Маориф, 1983. – С. 256.
[5] Муҳаммадиев М. Луғати мухтасари синонимҳои забони тоҷикӣ. – Душанбе: Маориф, 1975. – С. 92, 106.

uslubiy funksiyalarni bajaradi:

1. Yumshatish funksiyasi – salbiy ma'noni kamaytiradi.

2. Estetik funksiyasi – nutqni go'zallashtiradi.

3. Pragmatik funksiya – suhbatdoshga ta'sir ko'rsatadi.

4. Ijtimoiy moslashuv funksiyasi – jamiyat talablariga moslashadi.

Masalan, rasmiy nutqda evfemizmlar ko'proq ishlatiladi, chunki ular xalqaro munosibatini ifoda vositasi hisoblanadi.

- Hozirgi davrda evfemizmlar bilan bog'liq ortiqcha evfemizatsiya natijasida ma'no noaniqligi, siyosiy manipulyatsiya vositasi sifatida qo'llanish, ommaviy axborot vositalarida sun'iy ifodalar ko'payishi kabi muammolar mavjud. Masalan, «ishdan bo'shatildi» o'rniga «kursisini topshirdi» kabi iboralar real holatni yashirishga xizmat qilishi mumkin.

Evfemizm hodisasini zamonaviy tilshunoslik doirasida chuqurroq tahlil qilish uning faqat uslubiy vosita emas, balki inson tafakkuri bilan bog'liq murakkab kognitiv jarayon ekanligini ko'rsatadi. Kognitiv yondashuvga ko'ra, til birliklari inson ongidagi konseptual tizim bilan uzviy bog'liq bo'lib, evfemizmlar ushbu tizimda noqulay yoki salbiy tushunchalarni qayta talqin qilish vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Inson tafakkuri hayotiy voqelikni to'g'ridan-to'g'ri emas, balki ma'lum konseptual modellar orqali qabul qiladi. Shu sababli ijtimoiy jihatdan nozik bo'lgan «o'lim», «kasallik», «nogironlik» kabi tushunchalar ko'pincha bevosita emas, balki bilvosita ifodalanadi. Bu jarayon kognitiv lingvistikada «rekonseptualizatsiya» deb ataladi. Masalan, «o'lim» leksikasi ko'pincha «uyqu», «safar», «orom» kabi metaforik modellar orqali ifodalanadi: «ko'z yumdi», «olamdan o'tdi», «abadiy orom topdi» va hokazo[1].

Psixolingvistik nuqtai nazardan evfemizmlar nutq jarayonida emotsional zo'riqishni kamaytirishga xizmat qiladi. Nutq ishtirokchilari noqulay axborotni bevosita ifodalashdan qochib, ijtimoiy muvozanatni saqlashga intiladi. Bu esa kommunikativ strategiya sifatida evfemizmlarning muhimligini ko'rsatadi. Ayniqsa, rasmiy nutq, diplomatik muloqot va kundalik ijtimoiy munosabatlarda evfemizmlar psixologik qulaylik yaratadi.

Til tizimida evfemizm bilan bir qatorda unga qarama-qarshi bo'lgan disfemizm hodisasi ham mavjud. Disfemizm – bu oddiy yoki ijobiy ma'nodagi birlikni qo'pol, keskin yoki salbiy tusda ifodalashdir. Ushbu ikki hodisa o'zaro antonimik munosabatda bo'lib, nutqning ekspressivligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Masalan, o'zbek tilida «vafot etdi» (evfemizm) va «o'ldi» qo'pol variantlar (disfemizm) o'rtasida aniq stilistik farq mavjud. Tojik tilida ham «вафот кард» va «мурд» shakllari o'rtasidagi tafovut shunga o'xshashdir. Disfemizmlar ko'pincha quyidagi maqsadlarda qo'llanadi: salbiy baho berish, kinoya va istehzo ifodalash, emotsional ta'sirni kuchaytirish[2].

Badiiy matnlarda evfemizm va disfemizmning qarama-qarshi qo'llanishi obrazlilikni oshiradi va muallifning estetik maqsadini yuzaga chiqaradi.

Zamonaviy davrda evfemizmlar keng qo'llanilayotgan sohalardan biri siyosiy diskurs va ommaviy axborot vositalari hisoblanadi. Bu yerda evfemizmlar nafaqat nutqni yumshatish, balki ma'lumotni ma'lum darajada manipulyatsiya qilish vositasi sifatida ham xizmat qiladi. Masalan, o'zbek tilida: «ishdan bo'shatildi» o'rniga «qisqartirildi»; «muammo» o'rniga «masala»; «inqiroz» o'rniga «murakkab vaziyat» kabi birliklar ishlatiladi.

Tojik tilida ham shunga o'xshash holat kuzatiladi: «бӯҳрон» o'rniga «вазъияти душвор»; «қимматшавӣ» o'rniga «тағйирёбии нархҳо»[3].

Bu kabi evfemizmlar auditoriya ongiga ta'sir ko'rsatish, ijtimoiy keskinlikni yumshatish va rasmiy nutqning diplomatik xarakterini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ortiqcha evfemizatsiya real voqelikni noaniq ifodalashga olib kelishi mumkin.

Evfemizmlar har bir xalqning milliy madaniyati, urf-odatlari va mentaliteti bilan chambarchas bog'liq. O'zbek va tojik tillarida evfemizmlarning keng qo'llanishi sharqona odob-axloq me'yorlari bilan izohlanadi. Har ikkala madaniyatda quyidagi qadriyatlar muhim o'rin tutadi: kattalarga hurmat; hayo va andisha; diniy e'tiqodga sodiqlik va hokazo[4].

Masalan, o'lim bilan bog'liq evfemizmlarning xilma-xilligi bu mavzuga nisbatan ehtiyotkor va hurmatli munosabat mavjudligini ko'rsatadi. Shuningdek, kasallik, jismoniy nuqson va ijtimoiy holatlarni ifodalashda ham yumshoq ifodalar ustunlik qiladi. Etnolingvistik jihatdan qaralganda, evfemizmlar xalqning dunyoqarashi va qadriyatlar tizimini aks ettiruvchi muhim vosita sifatida ifodalanadi.

Xulosa, o'zbek va tojik tillarida evfema muhim uslubiy vosita sifatida nutq madaniyatini shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Ular nafaqat tilning estetik imkoniyatlarini kengaytiradi, balki ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda ham muhim rol o'ynaydi.Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, evfemizm

[1] Ўзбек тилининг изоҳли луғати. – Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 5 жилд. 2006. – Б. 149.

[2] Qodirova X.B. Abdulla Qodiriyning evfemizm va disfemizmlardan foydalanish mahorati: Filol.fan.nom. ...diss. – T., 2012. – B. 85.

[3] Акбаров А.А. Табу ва эвфемизм дар забони тоҷикӣ. – Хуҷанд, 2018. – С. 114.

[4] Qoraboyev Z.B. O'zbekiston va Tojikiston madaniy aloqalari. Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya ilmiy, masofaviy, onlayn konferensiyasi. 2025. – B. 76.

o'zbek va tojik tillarida ko'p qirrali lingvistik hodisa bo'lib, u nafaqat uslubiy, balki kognitiv, psixologik va madaniy omillar bilan ham uzviy bog'liqdir. Evfemizmlar orqali inson nutqida muloyimlik, hurmat va ijtimoiy muvozanat ta'minlanadi.

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, har ikkala til evfemizmlar tizimi jihatidan o'xshash bo'lsa-da, ularning shakllanishida tarixiy va madaniy omillar muhim rol o'ynaydi. O'zbek tilida turkiy asos kuchli bo'lsa, tojik tilida forsiy va arabiy unsurlar ustunlik qiladi.

Zamonaviy jamiyatda evfemizmlar kommunikativ strategiya sifatida yanada faollashib bormoqda. Shu sababli ularni lingvistik, pragmatik va kognitiv jihatdan o'rganish dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Rezyume. Mazkur maqolada o'zbek va tojik tillarida evfema-uslubiy vosita sifatidagi o'rni ilmiy-nazariy asosda tahlil va tadqiq qilinadi. Evfemizmlarning semantik, pragmatik va stilistik xususiyatlari yoritilib berib, ularning nutq madaniyatidagi ahamiyati ochib berilgan. Shuningdek, har ikki tilda evfemizmlarning shakllanish usullari, qo'llanish doiralari va funksional jihatlari qiyosiy aspektda o'rganiladi. Tadqiqot natijalari o'zbek va tojik tillarida evfemizmlar tizimining o'xshash va farqli tomonlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Резюме. В данной статье рассматриваются эвфемизмы как стилистическое средство в узбекском и таджикском языках на основе научно-теоретического анализа. Освещаются семантические, прагматические и стилистические особенности эвфемизмов, а также их роль в культуре речи. Кроме того, проводится сравнительный анализ способов образования, сфер употребления и функциональных характеристик эвфемизмов в обоих языках. Результаты исследования позволяют выявить сходства и различия в системе эвфемизмов узбекского и таджикского языков.

Rezyume. This article examines euphemisms as a stylistic device in the Uzbek and Tajik languages based on a scientific and theoretical approach. The semantic, pragmatic, and stylistic features of euphemisms are analyzed, and their role in speech culture is highlighted. In addition, a comparative study is conducted on the formation methods, spheres of usage, and functional characteristics of euphemisms in both languages. The results of the research help to identify similarities and differences in the system of euphemisms in Uzbek and Tajik.